

บทบาทของพระเจ้ากรุงธนบุรี ช่วงเวลาเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียให้แก่พม่าครั้งที่ 2 นั้น กรุงศรีอยุธยาได้มีสงครามกับพม่ามาหลายครั้ง พม่าได้เตรียมพร้อมที่จะตีกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองขึ้น ได้ดำเนินการยกกองทัพมาล้อมกรุงเทพฯ เตรียมผู้คนอยู่ทางล้านนาไทย และทางหัวเมืองมอญ โดยพม่าได้ใช้ยุทธวิธีการรบของบุเรงนอง คือ "ยุทธวิธีแบบคัมหมัน" ทำสงครามกับไทย วิธีการรบของพม่าคือ ยกกองทัพมารวบรวมกำลังผู้คนและเสบียงอาหารทางหัวเมืองมอญและล้านนาไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2306 และเมื่อพร้อมแล้วจึงให้กองทัพทั้งสองยกเข้าตีกระหนาบกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2309 พม่าพยายามตัดกำลังที่จะให้ความช่วยเหลือกรุงศรีอยุธยาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือก่อน หลังจากนั้นจึงยกกองทัพเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้ พม่าได้ทำการล้อมกรุงและระดมยิงปืนใหญ่ทำลายบ้านเมือง ทำลายขวัญประชาชนตลอดเวลา ในขณะที่พม่ายกกองทัพเข้าล้อมและโจมตีกรุงศรีอยุธยา ทำให้เราต้องทราบถึงพระปรีชาสามารถของพระเจ้ากรุงธนบุรีในการสู้รบกับกองทัพพม่าซึ่งจะนำมากล่าวดังนี้

2.1 สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

ในปี พ.ศ. 2307 พม่ายกกองทัพมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ของกรุงศรีอยุธยาและเมืองทวาย ตะนาวศรี มะริด โดยมีมังฆานธธาเป็นแม่ทัพ พม่าตีเมืองเหล่านี้ได้อย่างง่ายดายเพราะเจ้าเมืองไม่มีกำลังพอที่จะต่อสู้ พม่าตีได้เมืองมะลิวัน เมืองกระ เมืองกำเนดินพคุณ เมืองคลองวาฬ เมืองกุย และจับผู้คนไปเป็นเชลย แต่เมื่อตีมาถึงเมืองเพชรบุรี กองทัพพม่าก็ปะทะกับกองทัพกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีพระยาพิพัฒน์โกษา และพระยาตากเป็นแม่ทัพ กองทัพพระยาตากสามารถยับยั้งกองทัพมังฆานธธาแม่ทัพพม่าได้สำเร็จ พม่าได้หนีไปทางด้านสังขร พระยาตากจึงได้เลื่อนเป็นพระยาวชิรปราการ ผู้สำเร็จราชการเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเป็นหัวเมืองเอกขณะนั้น แต่ยังไม่

ทันได้ไปปกครองก็ต้องไปช่วยรบป้องกันกองทัพพม่าที่ยกมาล้อมพระนคร ใน พ.ศ. 2309¹ พม่าได้ยกกองทัพเรือจากบาง ไทร และจากชนอนหลวงวัดโปรดสัตว์ขึ้นมาจากด้านตะวันออกของตัวเกาะ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ทรงโปรดให้พระยาตากคุมทัพเรือไปพร้อมกับทัพหน้าของพระยาเพชรบุรี และได้ไปหยุดตั้งฐานทัพที่วัดป่าแก้ว เพื่อคอยตัดเส้นทางคมนาคมทางเรือเพื่อไม่ให้ทัพพม่าติดต่อกันได้ เนื่องจากพระยาเพชรบุรีใช้วิธีเอาคนน้อยเข้ามาเป็นวิธีรบกับพม่าซึ่งมีกำลังคนมากกว่า ทำให้กองทัพพระยาเพชรบุรีเสียท่ากองทัพพม่าและถูกกระสุนเสียชีวิตในสนามรบ พระยาตากได้ถอยหนีไปตั้งที่วัดนิชย์²

พม่าได้เข้าประชิดพระนครทุกด้าน แต่ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาก็ได้จัดกำลังออกไปตีค่ายพม่าหลายครั้งติดต่อกัน เช่น ในครั้งแรก พระเจ้าเอกทัศทรงโปรดให้พระยาธิเบศร์ประยัติคุมทัพยกออกไปตีทัพของเนเมียวตีตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมือง แต่พม่าได้ชัยชนะและยังรีบทัพยับเยินได้เป็นจำนวนมาก และทางกรุงศรีอยุธยาได้จัดทัพใหญ่อีกสองกอง โดยมีพระยาตาน และพระยาตากเป็นแม่ทัพ ในขั้นแรกกรุงศรีอยุธยามีชัยชนะทหารพม่าแตกพ่าย แต่ต่อมามังมหานรธาธิบดียังการบุกของไทยและเป็นฝ่ายมีชัยแก่กองทัพของกรุงศรีอยุธยา³ เป็นผลทำให้พระยาตากเกิดความท้อแท้ใจ ประกอบกับทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาจะต้องตกเป็นของพม่าแน่ เนื่องจากระบบราชการเกิดความเสื่อม โดยเฉพาะในด้านการจัดสรรและควบคุมกำลังคน รัฐบาลซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางไม่สามารถที่จะใช้กำลังคนได้อย่างมีประสิทธิภาพในราชการสงคราม⁴ พระองค์จึงตัดสินใจพาสัมภรณ์พรคนวมทั้งคนไทยและคนจีนจำนวน 500 คน ออกจากค่ายวัดนิชย์ตีฝ่าวงล้อมพม่าออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2309 เพื่อรวบรวมกำลังกลับเข้ามา

¹ วิมา โรจนราชา. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. หน้า 13-14

² สุเนตร ชุตินทรานนท์. สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 ศึกษาจากพงศาวดารพม่า ฉบับราชวงศ์คองบอง. หน้า 56 - 57

³ ด. หน้า 58 - 59

กอบกู้กรุงศรีอยุธยาต่อไป ซึ่งในช่วงนี้กองทัพพม่าได้ตามโจมตีหลายครั้ง แต่ก็ถูกกองทัพของพระยาตากดีแตกกลับมามากครั้ง เช่น

ครั้งแรก กองทัพพม่าได้ตามไปทันที่บ้านโพธิ์สังหาร* แม้ว่ากำลังทหารของกองทัพพระยาตากมีกำลังน้อยและเหล่าทหารล้าวนเหน็ดเหนื่อย แต่ด้วยพระปรีชาสามารถพระยาตากใช้ยุทธวิธีที่เหนือกว่า รบแล้วหวนกลับโจมตีกองทัพพม่าแตกกลับไป

ครั้งที่สอง กองทัพพระยาตากได้ปะทะกับกองทัพพม่าที่บ้านพรานนก พระยาตากใช้ยุทธวิธีในการรบ คือตั้งปีกกาเข้าตีกระหนาบทัพพม่า ทำให้ทัพพม่าต้องถอยร่นกลับไป ชัยชนะในครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านที่หลบซ่อนอยู่เข้ามาสมทบกับพระยาตากเป็นจำนวนมาก

ครั้งที่สาม พม่าได้ยกกองทัพออกติดตามโจมตีทัพพระยาตาก โดยมีทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือมาปะทะกันกองทัพพระยาตากที่ทุ่งดงศรีมหาโพธิ์ เขตเมืองปราจีนบุรี เนื่องจากภูมิประเทศตอนนั้นเป็นท้องทุ่งและทหารของพระยาตากมีจำนวนน้อยกว่าทหารพม่า จึงไม่สามารถที่จะต่อสู้ซึ่ง ๆ หน้าได้ พระยาตากจึงใช้กลยุทธ์ล่อให้ทัพพม่าไล่ตามเข้าไปในช่องพงแขม ซึ่งเป็นทางแคบเฉพาะตัวและให้ทหารซุ่มคอยดักยิง ทหารพม่าถูกปืนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงไม่ได้ยกกองทัพติดตามกองทัพพระยาตากอีก

ฝ่ายทางกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถูกพม่าล้อมไว้ แล้วระดมยิงปืนใหญ่กวาดเข้าไปในพระนครอย่างหนักหน่วง ครั้นถึงวันอังคาร เดือน 5 ขึ้น 9 ค่ำ ปีกุน พ.ศ. 2310 เป็นวันเนาสงกรานต์ เวลาบ่าย 3 โมง พม่าก็จุดไฟสุ่มรากกำแพงเมืองตรงหัวรอที่ริมบ่อมหาไชย และยิงปืนใหญ่ระดมเข้าไปในพระนครจากบรรดาค่ายที่รายล้อมทุก ๆ ค่าย พอเวลาพลบค่ำกำแพงเมืองตรงที่เอาไฟสุ่มทรุดลงแม้ทัพพม่าก็ยังปืนสัญญาณให้เข้าปืนปล้นพระนครพร้อมกันทุกด้าน พม่าเอาปืนโดพาดปืนเข้าได้ตรงที่กำแพงทรุดนั้นก่อน พวกไทยรักษาหน้าที่เหลือกำลังจะต่อสู้ พม่าก็เข้าพระนครได้ในเวลาค่ำวันนั้นทุกทาง กรุงศรีอยุธยาจึงเสียแก่พม่า

* หรือบ้านโพสามทาว, โพสาวหาร

2.2 เหตุการณ์ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว พม่าได้ใช้ไฟเผาบ้านเรือนราษฎร รวมทั้งเก็บทรัพย์สินเงินทองของมีค่าของราษฎรไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังจับราษฎรไปเป็นเชลย กรุงศรีอยุธยาจึงเกิดจลาจลขึ้นเนื่องจากความอดอยากของราษฎร เมืองที่ไม่ได้เสียให้แก่พม่าจึงตั้งตัวเป็นใหญ่ ดังนั้นหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียให้กับพม่าจึง ได้มีผู้ตั้งชุมชนขึ้น 5 ชุมชนด้วยกันคือ

2.2.1 ชุมชนเจ้าพระยาพิษณุโลก (เรื่อง) เจ้าพระยาพิษณุโลกเป็นขุนนางที่มีความสามารถทำหนังสือ มีกำลังทหารมาก อีกทั้งเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองลูกหลวง มีป้อมปราการที่แข็งแรง เป็นชุมชนที่เข้มแข็งที่สุดเนื่องจากมีขุนนางจากอยุธยาหนีมาพึ่งเป็นจำนวนมาก มีอำนาจครอบคลุมไปถึงเมืองพิชัย (อุตรดิตถ์) เมืองพระบาง ปากน้ำโพ (นครสวรรค์)

2.2.2 ชุมชนเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) เดิมถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ตำแหน่งหลวงสิทธินายเวร และเลื่อนเป็นปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อพระยาราชสุภาวดีเจ้าเมืองทำความผิด ถูกถอดออกจากตำแหน่งจึงได้เลื่อนขึ้นเป็นปลัดรักษาการในตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีอาณาเขตตั้งแต่ เมืองชุมพรจนถึงดินแดนของไทยในแหลมมลายู**

2.2.3 ชุมชนเจ้าพระฝาง หัวหน้าชุมชนเป็นพระภิกษุดำรงตำแหน่งพระสังฆราชแห่งเมืองสวางคบุรี*** เดิมชื่อเรือน ตั้งตนเป็นเจ้าที่สวางคบุรีหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า มีอาณาเขตตั้งแต่เมืองพิษณุโลกจนถึงดินแดนลาว ล้านนาไทย

2.2.4 ชุมชนเจ้านิมาย ซึ่งมีกรมหมื่นเทพนิพิฐตั้งตัวเป็นเจ้าที่เมืองนิมาย มณฑลนครราชสีมา ชาวบ้านเรียกกันว่า "เจ้านิมาย" กรมหมื่นเทพนิพิฐเป็นพระราชโอรสของเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงผนวชในรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ แต่ภายหลังคิดร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดให้นำตัวไปปล่อยที่เกาะลังกา เมื่อพระเจ้าอลองพญายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา กรมหมื่นเทพนิพิฐได้

** คือมาเลเซียในปัจจุบัน

*** แขวงอำเภอฟ่าง จังหวัดอุตรดิตถ์

ข่าวว่ากรุงศรีอยุธยาเสียให้กับพม่าแล้ว จึงกลับกรุงศรีอยุธยา และตั้งตัวเป็นใหญ่โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองพมามีอำนาจทางตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอาณาเขตทางตะวันออกจรดเขตกัมพูชา ทิศเหนือจรดล้านช้าง ทิศใต้จรดเมืองสระบุรี

2.2.5 ชุมมุนพระยาตาก (สิน) เดิมเป็นเจ้าเมืองตลกและเลื่อนเป็นพระยาวชิรปราการ เมื่อนำยกกองทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา ได้พาพรรคพวกไปตั้งตัวเป็นใหญ่อยู่ที่เมืองจันทบุรี อาณาเขตทางเหนือจรดกรุงเก่า สทบุรี อ่างทอง ทางตะวันออกคือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ทางตะวันตกถึงเมืองนครชัยศรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี

2.3 บทบาทของพระเจ้ากรุงธนบุรี : ชุมมุนพระยาตาก (สิน)

ชุมมุนพระยาตากซึ่งมีพระยาตาก (สิน) เป็นหัวหน้า หลังจากทัพพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลาเกือบ 2 ปี เมื่อเล็งเห็นว่าหากต่อสู้กับพม่าต่อไปคงไม่เกิดประโยชน์ เพราะเชื่อว่ากรุงศรีอยุธยาต้องเสียให้แก่พม่าแน่ จึงได้พาผู้คนประมาณ 500 คน เป็นทหารทั้งไทยและจีนตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกจากพระนครศรีอยุธยาทางด้านวัดพิชัย ออกไปตั้งตัวอยู่ที่เมืองจันทบุรี เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า บ้านเมืองจึงเกิดจลาจล บรรดาเจ้าเมืองต่าง ๆ ทัพพม่ายกไปไม่ถึง จึงพากันตั้งตัวขึ้นเป็นชุมนุมต่าง ๆ เพราะหวังที่จะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีเพียงชุมนุมของพระยาตาก (สิน) เท่านั้นที่ต้องการกู้เอกราชของไทยคืน ต่อมาได้ยกกำลังโดยทางเรือผ่านเมืองฉะเชิงเทรา ไปจนถึงเมืองชลบุรีและระยอง เพื่อจะเอาเมืองระยองเป็นที่ตั้งรวบรวมกำลังเพื่อทำการกู้เอกราช

เมื่อพระยาตากนำทัพไปตั้งมั่นที่เมืองระยอง แต่เนื่องจากเมืองระยองเป็นเมืองเล็ก เมื่อเทียบกับเมืองจันทบุรี พระยาตากจึงคิดขยายเขตครอบครองให้ไปถึงเมืองจันทบุรี โดยได้ให้นายบุญมี นายบุญรอด และนายบุญมา นำหนังสือไปเจรจาเกลี้ยกล่อมให้เข้าร่วมเพื่อช่วยกู้กรุงศรีอยุธยา แต่เนื่องจากพระยาจันทบุรีมีความมั่นใจว่าจะรักษาเมืองได้จึงไม่ยอมเข้าร่วม เมื่อพระยาจันทบุรีทราบข่าวเรื่องพระยาตากได้เมืองชลบุรีไว้ในอำนาจ จึงคิดว่าจะต้องมาตีเมืองจันทบุรีแน่จึงคิดให้พระยาตากยกกองทัพเข้าไปเมืองจันทบุรี โดยให้ไปอยู่ปากตะวันออกเพื่อกำลัง

จันทบุรีจะเข้าโจมตีได้สะดวกแต่พระยาตากรู้สึกอูบาย เสียก่อนจึงให้หยุดทัพที่เขตนอกเมือง

ต่อมาในวันอาทิตย์ที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2310 พระยาตากและเหล่าทหารเข้าปล้นเมืองจันทบุรี เมื่อชาวเมืองจันทบุรีหนีไปเมืองบันทายมาศ เมืองจันทบุรีจึงตกอยู่ในอำนาจของพระยาตากตั้งแต่นั้น พระยาตากใช้เวลาประมาณห้าเดือนเศษก็สามารถมีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองสำคัญทางภาคตะวันออกมีเมืองระยอง ชลบุรี จันทบุรี และตราด

